W : www.vsajaipur.com | E : vsajaipur@gmail.com M. : +91 9460356652, 8058999828
Add. : 84, Krishna Vihar, Behind Narayan Niwas, Gopalpura Bypass, Jaipur - 302015
/vsajaipur | /vsajaipur | /vidyashreeacademy | /vsa_jaipur

Class -10 Sub-Sanskrit grammar Ch-4 Date:29-7-20

Do Exercise in copy .

अभ्यासः

(1) प्रदत्तेषु उत्तरेषु प्रत्ययानुसार यत् उत्तरम् शुद्धम् अस्ति, तत् चित्वा लिखत–
(दिए गये उत्तरों में प्रत्यय के अनुसार जो उत्तर शुद्ध हो, उसे चुनकर लिखिए)

1. (i) गुरवः .... (वन्द् + अनीयर्)
(अ) वन्दनीयः (ब) वन्दनीयम् (स) वन्दनीयाः।

(ii) मानवसेवां .... (कृ + शानच्) वृक्षाः केषां न हितकराः ।
(अ) कुर्वाणः (ब) कुर्वाणाः (स) कुर्वाणा।

(iii) .... (छाया + मतुप्) वृक्षाः आश्रयं यच्छन्ति ।
(अ) छायावान् (ब) छायावन्तौ (स) छायावन्तः।

(iv) (कोकिल + टाप्) .... आम्रवृक्षे मधुरं गायति ।
(अ) कोकिला (ब) कोकिले (स) कोकिलाः।

(v) .... (बल + इन) निर्बलान् रक्षन्ति।
(अ) बलिन् (ब) बलिनौ (स) बलिनः।

उत्तराणि– (i) (स) वन्दनीयाः (ii) (ब) कुर्वाणाः (iii) (स) छायावन्तः (iv) (अ) कोकिला (v) (स) बलिनः।

2. (i) अस्माभिः परस्परं स्नेहेन .... (वस् + तव्यत्) ।
(अ) वसितव्यः (ब) वसितव्या (स) वसितव्यम्।

(ii) उद्यमस्य .... (महत् + त्व) सर्वविदितम् एव ।

(अ) महत्त्वः (ब) महत्त्वम् (स) महत्त्वा।

(iii) .... (वर्ष + ठक् + ङीप्) परीक्षा समीपम् एव ।

(अ) वार्षिकी (ब) वार्षिकी (स) वार्षिकम्।

(iv) त्वं कर्त्तव्यनिष्ठः .... (अधिकार + इन्) असि ।

(अ) अधिकारी (ब) अधिकारिन् (स) अधिकारिणी।

(v) छात्रैः अनुशासनम् .... (पाल् + अनीयर्)।

(अ) पालनीयः (ब) पालनीया (स) पालनीयम्।

उत्तराणि— (i) (स) वसितव्यम् (ii) (ब) महत्त्वम् (iii) (अ) वार्षिकी (iv) (अ) अधिकारी (v) पालनीयम्।

3. (i) मानवः .... (समाज + ठक्) प्राणी अस्ति ।

(अ) सामाजिकः (ब) सामाजिकी (स) सामाजिकम्।

(ii) .... (लौकिक + ङीप्) उन्नतिः यशः वर्धयति ।

(अ) लौकिकः (ब) लौकिकी (स) लौकिकम्।

(iii) (शिष्य + टाप्) .... जलेन लताः सिञ्चति ।

(अ) शिष्या (ब) शिष्ये (स) शिष्या।

(iv) गुरोः (गुरु + त्व) वर्णयितुं न शक्यते ।

(अ) गुरुत्वम् (ब) गुरुत्वः (स) गुरुत्वम्।

(v) मा भव .... (मान + दृन्)।

(अ) मानी (ब) मानिनौ (स) मानिनः।

उत्तराणि—(i) (अ) सामाजिकः (i) (ब) लौकिकी (iii) (अ) शिष्या (iv) (अ) गुरुत्वम् (v) (स) मानी।

4. (i) (उदार + तल्) .... गुणः न सुलभः ।

(अ) उदारतम् (ब) उदारता (स) उदारतः।

(ii) .... (राजन् + ङीप्) प्रासादं गच्छति ।

(अ) राजनी राजिनी (स) राज्ञी।

(iii) गता रेल .... (गन्तृ + ङीप्) ।

(अ) गन्त्रौ (ब) गन्त्री (स) गन्त्र्यः।

(iv) एकं .... (सप्ताह + ठक्) पत्रम् आनय ।

(अ) साप्ताहिकः (ब) साप्ताहिकी (स) साप्ताहिकम्।

(v) .... (योगिन् - ङीप्) ईश्वरं भजन्ते ।

(अ) योगी (ब) योगिनो (स) योगिनः।

उत्तराणि—(i) (अ) उदारता (ii) (स) राज्ञी (iii) (ब) गन्त्री (iv) (स) साप्ताहिकम् । (v) (स) योगिनीः।

(2) स्थूलपदानाम् 'प्रकृतिप्रत्ययः' पृथक् संयोगं व कृत्वा उत्तर-पुस्तिकायां लिखत—

(मोटे शब्दों के प्रकृति-प्रत्यय अलग करके उत्तर-पुस्तिका में लिखिए)

1. (i) अद्य मानवः सेवाया **महत्त्वं** न जानाति । (आज मनुष्य सेवा का महत्त्व नहीं जानता है ।)

(ii) समाजसेवा **करणीया** । (समाज सेवा की जानी चाहिए ।)

(iii) बालकोऽयं **गुणवान्** अस्ति । (यह बालक गुणवान् है ।)

(iv) **लोभी** न भवेत् । (लोभी नहीं होना चाहिए ।)

(v) सा **बुद्धिमती** अचिन्तयत्। (वह बुद्धिमती सोचने लगी ।)

उत्तराणि—(i) महत् + त्व (ii) कृ + अनीयर् + टाप् (iii) गुण + मतुप् (वत्) (iv) लोभ + इनि (v) बुद्धि + मतुप् + ङीप्।

2. (i) गुरुः **वन्दनीयः** । (गुरु वन्दना के योग्य होता है ।)

(ii) ज्ञानवान् एव **गुरुत्वं** प्राप्नोति । (ज्ञानवान् ही गुरुत्व को प्राप्त करता है ।)

(iii) देशे अनेकानि **दर्शनीयानि** स्थानानि सन्ति। (देश में अनेक दर्शनीय स्थान हैं ।)

(iv) **गुणी** एव सर्वत्र पूज्यः । (गुणी ही सब जगह पूज्य होता है ।)

(v) **शिक्षिका** गणितं पाठयति। (शिक्षिका गणित पढ़ाती है।)

उत्तराणि—(i) वन्द् + अनीयर् (ii) गुरु + त्व (iii) दृश् + अनीयर् (iv) गुण + इन् (v) शिक्षक + टाप्।

3. (i) पुस्तकानां **महत्तां** कः न जानाति ? (पुस्तकों की महत्ता को कौन नहीं जानता ?)

(ii) **गायिका** मधुरं गायति । (गायिका मधुर गाती है ।)

(iii) कार्यं **कुर्वाणाः** छात्राः अङ्कान् लभन्ते । (कार्य करते हुए छात्र अंक प्राप्त करते हैं ।)

(iv) बालकैः गुरवः **नन्तव्याः** । (बालकों द्वारा गुरु को नमस्कार किया जाना चाहिए ।)

(v) **अश्वा** धावति । (घोड़ी दौड़ती है ।)

उत्तराणि—(i) महत् + तल् (ii) गायक + टाप् (iii) कृ + शानच् (iv) नम् + तव्यत् (v) अश्व + टाप्।

4. (i) सः वेत्रासने **आसीनः** । (वह कुर्सी पर बैठा है ।)

(ii) **राज्ञी** राजानम् अपृच्छत् । (रानी ने राजा से पूछा ।)

(iii) **इन्द्राणी** इन्द्रं पृच्छति । (इन्द्राणी इन्द्र से पूछती है ।)

(iv) **मन्त्रिणः** संसदि भाषन्ते । (मन्त्री संसद में बोलते हैं ।)

(v) **अजाः** क्षेत्रे चरन्ति । (बकरियाँ खेत में चरती हैं ।)

उत्तराणि—(i) आस् + शानच् (ii) राजन् + ङीप् (iii) इन्द्र + ङीप् (iv) मन्त्र + इन् (v) अज + टाप् ।

5. (i) **मासिकं** पत्रम् आनय । (मासिक पत्र लाइए ।)

(ii) **सुखार्थिनः** कुतो विद्या । (सुख चाहने वाले को विद्या कहाँ ?)

(iii) वाष्पयानमाला संधावति **वितरन्ती** ध्वानम्। (रेलगाड़ी शोर बाँटती हुई दौड़ रही है ।)

(iv) जगति शुद्धिकरणं **करणीयम्** । (संसार में शुद्धिकरण करना चाहिए ।)

(v) ललितलतानां माला **रमणीया** । (सुन्दर लताओं की माला रमणीय है।)

उत्तराणि—(i) मास + ठक् (ii) सुख + अर्थ + इन् (iii) वितरत् + ङीप् (iv) कृ + अनीयर् (v) रम् + अनीयर् + टाप् ।

6. (i) **लक्षणवतीं** कन्यां विलोक्य सः पृच्छति (लक्षणवाली कन्या को देखकर वह पूछता है ।)

(ii) अन्योऽपि **बुद्धिमान्** लोके मुच्यते महतो भयात्।
(और भी बुद्धिमान् लोक के महान् भय से मुक्त हो जाते हैं।)

(iii) शृगालः **हसन्** आह । (शृगाल ने हँसते हुए कहा।)

(iv) मया सा चपेटया **प्रहरन्ती** दृष्टा । (मैंने उसे थप्पड़ से प्रहार करती हुई देखा है ।)

(v) तर्हि त्वया अहं **हन्तव्यः**। (तो तुम मुझे मार देना ।)

उत्तराणि—(i) लक्षणवत् + ङीप् (ii) बुद्धि + मतुप् (iii) हस् + शतृ (iv) प्रहरत् + ङीप् (v) हन् + तव्यत्।